

A ZONGORA, 2010-2011 - Evgeny Kissin zongoraestje

2010. november 17. (szerda), 19. 30 óra

Művészetek Palotája - Bartók Béla Nemzeti Hangversenyterem

Műsorismertető

Robert Schumann (1810-1856):

Fantasiestücke, op. 12:

1. Des Abends. Sehr innig zu spielen (*Este. Nagyon bensőségesen játszandó*) 2. Aufschwung.
Sehr rasch (*Lend*
ület. Igen gyorsan
-) 3. Warum? Langsam und zart (*Miért? Lassan és gyengéden*
-) 4. Grillen. Mit Humor (*Tücskök. Humorosan*
-) 5. In der Nacht. Mit Leidenschaft
(*Éjjel. Szenvedélyesen*
-) 6. Fabel. Langsam (Mese. Lassan) 7. Traumes Wirren. Äusserst lebhaft (*Álomképek zűrzavara. Igen élénken*
-) 8. Ende vom Lied. Mit gutem Humor (

Vége a dalnak. Jó humorosan

)

Az 1837 és 1839 közötti éveket az első összefoglaló időszaknak tekinthetjük Schumann életművében, az ez idő tájt keletkezett darabokban – *Davidsbündlertänze*, *Kreisleriana*, **Fantasiestücke**

,
Novelletten

,
Kinderszenen

,
Faschingschwank aus Wien...

– egész addigi pályájának tapasztalatait összegezte. A zeneszerző feljegyzéseit, leveleit olvasva különösen feszültnek tűnik életének ez a periódusa. Egyrészt a művészi elismerésért, a társadalmi egzisztenciáért küzdött, másrészt egykori tanárával, Friedrich Wieckkel harcolt lánya, Clara kezéért. Gondolatait nemcsak naplója és levelei őrzik, hanem sokszor órákon át tartó zongora melletti rögtönzéseinek szülöttei is, zenei asszociációi, melyeket kottapapíron örökített meg. Az élet, a magánélet tehát állandóan és közvetlenül ömlött át a muzsikába, innen zenéjének hangulati csapongása, az a jellegzetes kedélyvilág, melyben realitás és álom, kétség és remény küzd egymással („...mert minden, ami történik benyomásokat tesz rám, és arra késztet, hogy zenei formába öntsem”). Schumann rövid idő alatt számos apró zongoradarabot komponált, ilyen karakterdarabokból állt össze 1837-ben a

Fantasiestücke

két füzetre való sorozata is.

Mozgékony scherzók, merész arcélű témák, éji hangulatok jellemzik a ciklust, melynek különösen

Éjjel

című tételét kedvelte a fiatal zeneszerző. Az utolsó darabról így írt Clarának: „... azt gondoltam, a végén minden feloldódik egy vidám lakodalomban, de azután erőt vett rajtam a fájdalom miattad és most úgy hangzik, mintha esküvői és temetési harang szólna egyszerre.”

8. Novellett (Sehr lebhaft, fisz-moll), op. 21:

„...Újból tapasztalom, hogy a képzelőerőt semmi sem hevíti jobban, mint a vágyakozás; a legutóbbi napokban, amikor sóvárogva vártam a leveledre, köteteket komponáltam – különös, bolondos, sőt ünnepélyes dolgokat. ...mostanában majd szétrobbanok a sok muzsikától...” – írta Schumann Clara Wiecknek 1838 tavaszán. Ugyanebben az évben komponálta, és egy évvel később négy füzetben adta ki az op. 21 nyolc darabját. A ciklus címe a zeneszerzőtől származik, pontos jelentését azonban nehéz egyértelműen meghatározni. Lehetséges, hogy a ballada vagy a románc mintájára Schumann egyszerűen átvette egy irodalmi műfaj, a novella elnevezését, de állhat egyszerű szójáték is a cím megfogalmazásának hátterében: utalhat Clara Novellóra, a híres olasz származású angol énekesnőre, aki akkoriban vendégszerepelt Lipcsében. A művek programjáról Schumann így nyilatkozott: „...Tréfák, Egmont-történetek, családi jelenetek szülőkkel, lakodalom, egyszóval sok kedves dolog...”. A dal-és rondóformában írott tételek a komponista kifogyhatatlan ritmikai leleményességéről tanúskodnak. Az utolsó, nyolcadik darab zenei nyelve a Kreislerianáéval rokon, központi szereplője Clara Wieck. Lírai intermezzójában felbukkan Clara 1836-ban keletkezett *Notturnója* nak témája a következő szerzői instrukcióval: „Stimme aus der Ferne” (hang a távolból), utalva Schumann - a

Notturnó

val egyidőben keletkezett -

C-dúr

fantáziá

jának Beethoven-idézetére, a

Távoli kedves

re.

Fryderyk Chopin (1810-1849):

Négy ballada:

„A leghangosabb taps sem tudta kifejezni e tehetséges muzsikus iránti lelkesedésünket, hiszen új korszakot nyitott, melyben a költői érzés ötvöződik a művészi forma igen szerencsés újításaival.” – írta Liszt Chopin egyik párizsi koncertje után. A zene a XIX. században ébredt rá, hogy akár festmény és költemény is lehet egyszerre, hogy képes a társművészetek összefoglalására, a köztük lévő határ feloldására. Különösen alkalmasnak mutatkozott erre a jellegzetesen romantikus *ballada* műfaja, a maga töredezett, csapongó, fordulatokban gazdag zenei építkezésével. Az etűdök és scherzók mellett a balladák voltak Chopin leginkább képzeletdús zenei formái, egész alkotóművészetének tükrei. Charles Rosen szavaival: „az elbeszélés és a líra összeolvasztása... talán Chopin legnagyobb teljesítménye: zenében meg tudta valósítani a romantikus költők és írók egyik legnagyobb vágyát.”

A ***g-moll balladát*** (op. 23) – a négy ballada közül az elsőt – Chopin 1831-ben, 21 évesen kezdte írni Bécsben, a Párizsba költözés küszöbén. Évekig dolgozott a kompozíción, és valószínűleg 1836 nyarán, németországi utazásai alatt fejezte be Marienbadban. Már 1836-ban három különböző kiadónál jelent meg Lipcsében, Párizsban és Londonban. Az egyik kiadó „*Ballada szöveg nélkül*

” felirattal látta el, irodalmi programhátteret sejtetve a mű mögött. Valószínűsíthető, hogy a *g-moll ballada*

nem irodalmi alapon nyugszik, mégis ott érezzük mögötte a nagy lengyel költő, Mickiewicz ihletését, akinek

Balladái

t a zeneszerző tizanhét évesen vásárolta meg egy varsói könyvesboltban. 1832-ben, Párizsban talákoztak először személyesen, és innentől fogva életre szóló, meghitt barátok lettek.

Mickiewicz a költészetben, Chopin pedig a zenében ösztönösen hasonló módon gondolkodott.

A drámai kontrasztokkal teli

g-moll ballada

tulajdonképpen egy

Largo

unisono szakasz és egy virtuóz kóda közé ékelt szonátaformájú tétel, persze a komponista saját formai megoldásaival. A rendkívül énekszerű dallamok különféle karaktereket, stílusokat állítanak egymás mellé, a főtéma elégikusan daloló, lengyeles melódiája alatt például az osztrák valcer ritmusa lüktet, majd az egész főtémacsoport egy olaszos motívumba oldódik. Chopin 1836 szeptemberében Lipcsébe látogatott, ahol találkozott Schumann-nal is, aki el volt ragadtatva a darabtól: „Úgy hiszem ez egyik legzseniálisabb műve. Meg is mondtam neki, hogy nekem a legkedvesebb valamennyi között. Hosszú gondolkodás után, nagy nyomatékkal felelte: Ennek örülök, nekem is a legkedvesebb...”.

1838-39 telét Chopin Mallorcán töltötte George Sand és gyermekei társaságában. Az idillnek szánt utazás azonban pokollá változott, állandóan esett, a ház, amelyben laktak örökké nyirkos volt, és Chopin gyenge tüdeje belobbant (...Az utóbbi két hétben olyan beteg voltam, mint egy

kutya...A sziget három legjobb orvosa látott...Az első azt mondta, hogy meg fogok halni, a második, hogy haldoklom, a harmadik, hogy halott vagyok...). Leromlott egészsége, a rettenetes körülmények és megpróbáltatások ellenére január végére elkészült a *24 prelúd*, az op. 40-es

Két polonéz,

a

cisz-moll scherzo

és a második,

F-dúr ballada

(op. 38). Ajánlása Schumann-nak szól, akit elbűvölt a darab lassú témája, melyet 1836-ban Chopin már megmutatott a zeneszerzőnek. Ez a ringatózó, bölcsődal-hangulatú

Andantino

váltakozik a ballada folyamán a másik nagy, ellentétes karakterű témával, a drámai, viharos erejű

Presto con fuoco

val.

A harmadik, **Asz-dúr ballada** (op. 47) 1841-ben, George Sand nohant-i otthonában született. Ha voltak boldog időszakok a komponista életében, az 1841-es nohant-i nyár bizonyára közéjük tartozhatott. Sok időt töltött barátokkal, amatőr színjátszásba kezdett, zongorázni tanította Sand lányát, Solange-ot, biliárdozással kísérletezett, szamárháton bejárta a berryi mezőket és közben fáradhatatlanul komponált. Remekművek sokasága tanúskodik arról, hogy ezúttal nem kínlódott minden egyes ütemmel, ahogy egyébként szokta (Filtsch József így írt Chopin munkamódszeréről: „A minap George Sand házában hallottam improvizálni Chopint.

Csodálatos őt hallgatni, amint így komponál. Olyan gyorsan és készen jönnek az ötletei, annyira egyértelműek, hogy fennakadás nélkül játszik. Mikor azonban arra kerül a sor, hogy – az eredeti gondolatot minden részletében megragadva – leírja őket, napokat tölt idegfeszültségben, és szinte ijesztő, mennyire kétségbeesett. Vég nélkül módosítja és javítja ezeket a gondolatokat, miközben örülten járkal föl s alá.”), hanem rekordsebességgel dolgozott. Az

Asz-dúr ballada

világosságával, táncos témáival – a lírai kezdőtéma után a táncos elemek kerülnek túlsúlyba – élesen elkülönül három társától, inkább a polonézek világát idézi. A különböző ritmikus textúrák variálása és azok megfeleltetése a nagyobb léptékű harmóniai folyamatoknak, Chopin egyedülálló képességét dicsérik.

1842 folyamán keletkezett az utolsó, álmodozó hangvétellű **f-moll ballada** (op. 52), melyet a zeneszerző Charlotte de Rotschild bárónőnek, egyik legjobb tanítványának és Nathaniel de Rotschild feleségének ajánlott. Tadeusz Zieliński, Chopin egyik életrajzírója

szerint az

f-moll

„az összes ballada közül a leglíraibb és gondolatokban leggazdagabb... A többihez hasonlóan zenei mesét mond el, amely ezúttal ötvöződik valamiféle szubjektív, a lélek legmélyéből felszínre hozott történettel.” Ez a csapongó, improvizatív kompozíció a chopini életmű minden jellegzetes vonását magán viseli, a témák hangnemi és harmóniai, dallami és dinamikai variánsainak hatalmas tárházát nyújtva.

Kállay Katalin